

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 50 (154) • 10 września 2003 r. • © PIŚM

nr egz. PIŚM 3, 26

Redakcja: Krzysztof Balon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny),
Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurczewska, Wiesława Lach (sekretarz Redakcji), Rafał Morawiec

Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Chińskiej Republiki Ludowej

Artur Gradziuk, Ernest Wyciszkievicz

Rosnące od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. znaczenie Chińskiej Republiki Ludowej w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej, było początkowo związane z rosyjskim dążeniem do realizacji idei tzw. trójkąta strategicznego Rosja–Chiny–Indie, jako przeciwwagi dla dominacji amerykańskiej w polityce światowej. Rosyjskie plany nie spotkały się jednak z poparciem azjatyckich partnerów, którzy, z jednej strony, nie byli zainteresowani antagonizowaniem USA, z drugiej – nie zgadzali się na przywódczą rolę Rosji w tym trójkącie. Pomimo to, FR i ChRL zajmowały zazwyczaj zbliżone stanowiska w najważniejszych kwestiach – sprzeciwiały się dominacji USA, krytkowały rozszerzenie NATO, wzywały do utrzymania w mocy *Układu o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej (Anti-Ballistic Missile Treaty – ABM)*. Po objęciu urzędu prezydenta FR przez Władimira Putina w 2000 r. nastąpiła zmiana rosyjskiej polityki wobec Chin, polegająca na stopniowym przenoszeniu akcentu ze spraw politycznych na kwestie gospodarcze, współpracę wojskowo-techniczną i energetyczną. Obecnie głównym zadaniem polityki rosyjskiej wobec największego sąsiada, zapisanym w *Koncepcji polityki zagranicznej FR z 2000 r.*, jest doprowadzenie do sytuacji, w której współpraca gospodarcza dorównałaby intensywnością współpracy politycznej¹.

Współpraca polityczna. W ostatnich kilku latach następuje wzrost instytucjonalizacji współpracy politycznej FR z ChRL, o czym świadczy zarówno regularność i częstotliwość spotkań przedstawicieli władz państwowych, jak i efekty prac ponad dwudziestu międzyrządowych i międzyparlamentarnych grup roboczych i komisji. W 2000 r. z inicjatywy rządu ChRL zostały wszczęte rozmowy na temat uregulowania prawnych podstaw wzajemnych stosunków, które zakończyły się podpisaniem 16 lipca 2001 r. w Moskwie *Traktatu o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy*.

Wraz ze zmianą uwarunkowań międzynarodowych po 2001 r. zaprzestano w Rosji traktowania bliskich relacji z Chinami jako alternatywy dla zbliżenia z USA

¹ Dokument jest dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych FR: <http://www.mid.ru>

i NATO. Po zawiązaniu się koalicji antyterrorystycznej Rosja dostrzegła większe korzyści w zaniechaniu prowadzenia polityki konfrontacyjnej wobec USA. Miejsce bezpośredniej krytyki amerykańskiego unilateralizmu zajęły w stosunkach FR–ChRL m.in.: apele o przywrócenie kluczowego znaczenia ONZ dla bezpieczeństwa międzynarodowego, nieprolifercja broni masowego rażenia w kontekście rozwoju programu jądrowego KRLD, utrzymanie bezpieczeństwa i stabilności w regionie Azji Środkowej.

W tej ostatniej sprawie główną rolę ma odgrywać Szanghajska Organizacja Współpracy (SzOW), zrzeszająca FR, ChRL oraz Kazachstan, Uzbekistan, Tadżykistan i Kirgistan, która w zamierzeniach rosyjskich miała stanowić instytucjonalne potwierdzenie dominacji obu państw w regionie. Z jednej bowiem strony, Rosja i Chiny toczą rywalizację o wpływy w Azji Środkowej, z drugiej natomiast łączą swoje siły dla przeciwdziałania konkurencji ze strony USA. Jednakże przedłużająca się obecność wojsk amerykańskich w Azji Środkowej stawia pod znakiem zapytania te aspiracje, gdyż republiki środkowoazjatyckie zaczęły wykorzystywać nową sytuację do zintensyfikowania współpracy z USA. SzOW traktowana jest przez Rosję przede wszystkim jako jeden z elementów współpracy z Chinami. Przyszłość SzOW zależy głównie od charakteru amerykańskiej obecności w regionie i poziomu zagrożenia ze strony radykalnych organizacji islamskich. Jednym z ważniejszych zagadnień w stosunkach z ChRL jest problem dużego napływu ludności chińskiej na wyludniające się tereny przygraniczne FR na Dalekim Wschodzie. Zagadnienie to było poruszane w kontekście trwającego niemal do końca ubiegłej dekady sporu o przebieg granicy między oboma państwami. Obecnie pozostaje nierozwiązana jedynie kwestia przynależności trzech wysp na rzekach Amur i Argun. Uregulowanie spraw wokół granicy oraz nowe dane dotyczące chińskiej migracji, które nie potwierdzają alarmistycznych prognoz, wpłynęły na zmianę podejścia do tego zagadnienia. O wiele poważniejszym zagrożeniem jest wyludnianie się rosyjskich obszarów przygranicznych, spowodowane kryzysem demograficznym oraz przenoszeniem się ludności do europejskiej części FR².

Współpraca wojskowo-techniczna. Od początku lat dziewięćdziesiątych duże znaczenie dla Rosji ma współpraca wojskowa z Chinami, przede wszystkim z powodów ekonomicznych. Po rozpadzie ZSRR rosyjscy producenci sprzętu wojskowego zostali wyparci z dotychczasowych rynków zbytu, co w połączeniu ze znacznym ograniczeniem zamówień rządowych wymuszało poszukiwania nowych odbiorców. W tym czasie w Chinach podjęto decyzję o modernizacji sił zbrojnych. Wobec niechęci państw zachodnich do wsparcia tych planów, partnerem stała się Rosja, dla której eksport do Chin (a także m.in. do Indii) stał się podstawowym źródłem dochodów dla sektora zbrojeniowego, umożliwiając nie tylko kontynuowanie produkcji, lecz również finansowanie badań. W 2002 r. Rosja sprzedała do Chin sprzęt o wartości ponad 2,5 mld dolarów (około 55% całego eksportu rosyjskiego sektora zbrojeniowego). Stopniowo rozszerza się też zakres współpracy – od sprzedaży gotowych produktów przechodzi się do udzielania licencji (np. na produkcję samolotów wielozadaniowych Su-27 i Su-30) oraz sprzedaż technologii. W planie współpracy z 2000 r. założono, iż w latach 2000–2005 Chiny zakupią od Rosji uzbrojenie nowej generacji o wartości 15 mld dolarów oraz dojdzie do rozszerzenia współpracy wojskowej o szkolenia i manewry. Plan przewiduje również podjęcie wspólnych badań nad nowymi generacjami uzbrojenia. W opinii rosyjskiego rządu krótko i średniookresowe korzyści wynikające ze współpracy wojskowej z Chinami nadal przewyższają potencjalne zagrożenia, które mogą się pojawić w dalszej perspektywie ze strony zmodernizowanej chińskiej armii.

Współpraca gospodarcza. Obroty handlowe Rosji z Chinami, pomimo wysokiego wzrostu, wciąż pozostają na niezadowolającym dla obu państw poziomie. W 2002 r. wyniosły one 11,9 mld dolarów (wzrost o 11,8 % w porównaniu do

² Zob. S. Dębski, *Problemy demograficzne Federacji Rosyjskiej*, „Biuletyn” (PISM), Seria Z, nr 6 - 2001.

2001 r.), przy czym eksport Rosji do Chin wyniósł 8,4 mld, a import – 3,5 mld dolarów. Znaczenie Chin jako partnera gospodarczego jest dla Rosji zdecydowanie większe od znaczenia Rosji dla Chin (obroty z FR to tylko 1,9% ogółu obrotów handlowych ChRL, podczas gdy dla FR to ponad 7%).

Perspektywy rozwoju współpracy gospodarczej wiążą się głównie z rosnącym zapotrzebowaniem ChRL na surowce energetyczne (ChRL jest obecnie trzecim importerem ropy naftowej na świecie po USA i Japonii). Obecnie import pokrywa około 30% zapotrzebowania Chin na ropę naftową, przy czym prawie 60% importu pochodzi z regionu Zatoki Perskiej. Rosnący popyt na ropę naftową, niestabilność polityczna na Bliskim Wschodzie oraz przejęcie przez USA kontroli nad podażą irackiej ropy skłaniają rząd chiński do podjęcia działań zmierzających m.in. do dywersyfikacji źródeł importu. W założeniach polityki energetycznej obu państw na najbliższe lata istnieje zbieżność co do konieczności rozbudowy odpowiedniej infrastruktury. W maju 2003 r. rosyjski koncern naftowy Jukos zawarł wstępne porozumienie z chińskim przedsiębiorstwem China National Petroleum Corporation w sprawie długoterminowego kontraktu, który prawdopodobnie zostanie podpisany jeszcze w 2003 r.³ Na mocy porozumienia, w latach 2005–2010, Rosja będzie dostarczać Chinom 20 mln ton ropy rocznie, natomiast w latach 2010–2030 – 30 mln ton. Wartość kontraktu szacowana jest na 150 mld dolarów, a jego realizacja nastąpi po wybudowaniu mającego liczyć 2,4 tys. km rurociągu z Angarska do Daqing. Decyzja o budowie rurociągu do Chin i jednocześnie odłożenie decyzji o realizacji budowy rurociągu do rosyjskiego portu Nachodka nad Morzem Japońskim, z którego miała być dostarczana ropa do Japonii, może świadczyć o priorytetowym znaczeniu stosunków z Chinami w polityce Rosji wobec państw Dalekiego Wschodu. W planach jest również budowa gazociągu z Kowytky pod Irkuckiem przez Chiny do Korei Południowej, którym od 2008 r. ma być przesyłane do Chin 20 mld m³ gazu rocznie. Rosji zależy na pogłębieniu współpracy, gdyż eksport surowców energetycznych jest jednym z najważniejszych źródeł dochodów budżetowych.

Ze względu na różnice potencjałów i odmienne aspiracje obu państw coraz mniej prawdopodobna wydaje się możliwość zawarcia przez FR sojuszu politycznego z Chinami. Obecny wzrost znaczenia stosunków z Chinami jest dla Rosji związany z innymi niż polityczne czynnikami, przede wszystkim z szybkim rozwojem gospodarczym ChRL oraz wzrostem chińskiego zapotrzebowania na import surowców energetycznych.

³ Ros. Генеральное соглашение об основных принципах и договоренностях в отношении долгосрочного контракта на поставку нефти по трубопроводу «Россия-Китай»

OGŁOSZENIA

ЕВРОПА

ЖУРНАЛ ПОЛЬСКОГО ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНЫХ ДЕЛ

ISSN 1643-0360

TOM 3, № 2 (7) 2003

252 С.

Содержание**От редакции**Выступление Президента Республики Польша Александра Квасьневского
в Польском институте международных делВыступление Президента Ирландии Мери МакЭлис
в Польском институте международных делЭрвин Ласло
Мое видение ЕвропыЮрген Майер, Свен Хельшайдт
После расширения: ЕС и его новые соседиТатьяна Шинкаренко
Новая восточная политика расширенного ЕС: перспективы УкраиныВернер Вайденфелд
Германо-американские отношенияБеата Гурка-Винтер, Эдита Посель-Ченсьцик
Общая европейская политика в области безопасности и обороны Европейского
Союза. Польская точка зренияХайнц Тиммерманн
Внешняя политика России и политика безопасности: европейское направлениеАнджей Новак
«Бедная империя, или Второй Рим» – соблазны имперского дискурса в современной
русской мыслиИоанна Яблковска
Немецкие нарушения табу (На примере последних текстов Мартина Вальзера)Эва Осэк
«Бич Божий» Европы V века. Гунны по свидетельству греческого историка и
дипломата Приска**РЕЦЕНЗИИ**Эва Мазяж
P. Hirst, G. Thompson, *Globalization in Question. The International Economy and the
Possibilities of Governance*Эдыта Посель-Ченсьцик
Michael F. Feldkamp, *La diplomatie pontificale de Sylvestre Ier à Jean-Paul II. Une vue
d'ensemble*Кшиштоф Балон
Stanisław Bożyk, *System konstytucyjny Izraela*Дариуш Мильчарек
Edward Haliżak, Stanisław Parzymies (red.), *Unia Europejska - nowy typ wspólnoty
międzynarodowej*Хенрык Я. Сокальски
Marrack Goulding, *Peacemonger*Ежи Томашевски
А. И. Солженицын. *Двести лет вместе. – Часть II.***ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ****ОБ АВТОРАХ***Sprzedaż i prenumerata w Instytucie oraz w Głównej Księgarni Naukowej im. B. Prusa,
Krakowskie Przedmieście 7, Warszawa*